

Бутнік-Сіверський О. Б.

*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
сектору комерціалізації ОІВ
відділу промислової власності та
комерціалізації НДІ ІВ НАПрН
України, завідувач кафедри економіки,
обліку та фінансів ІПДО НУХТ*

ФОРМУВАННЯ ЛЮДИНО-ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА, ДЕ ДОМІНУЮТЬ ВІДПОВІДНІ ЦИФРОВІ ПРАВА ЛЮДИНИ

Основною метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Приріст можливий тоді, визначає науковець Хлебінська О. І., «коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку» [1, с.114]. І далі, наводить посилання з Енциклопедії інформаційних наук і технологій, «цифровізація – це інтеграція цифрових технологій у повсякденне життя суспільства шляхом оцифровки всього, що можна оцифрувати. Цифровізація означає комп'ютеризацію систем і робочих місць для більшої легкості та доступності» [2].

Розвиваючи цю думку Хаустова М. Г., в своїй статті [3, с.330], використовує тезу Гіляка О. С., коли вона визначає, що «використання цифрових технологій породило процеси революційних перетворень в сучасному суспільстві – так звану цифрову революцію, цифрову трансформацію суспільних відносин, яка виражається в застосуванні сучасних цифрових технологій в різних сферах діяльності людини і як фактор динамічного розвитку привела до створення цифрової економіки, формування інститутів цифрового права, нової конфігурації соціальних відносин на базі використання соціальних мереж, Інтернету, інших інформаційно-комунікаційних технологій [4]. І далі, Хаустова М. Г., справедливо акцентує увагу на тому, що «трансформація суспільства обумовлена розвитком інформаційного суспільства та поступовим переходом до суспільства знань, впливом цифровізації на всі суспільні процеси. Активне використання цифрових технологій в різних напрямках життєдіяльності зумовило постановку питання про необхідність і достатність прав і свобод людини і громадянина, та виокремило поняття цифрові права і свободи людини» [3, с.331]. А також, «цифровий простір і кіберфізичні системи визначають нові виклики для *інституту інтелектуальної власності*.

... Створення побудованих за принципом комплексних технологій складних об'єктів (штучний інтелект, аналітичні структури на основі Big Data, самоврядні системи за типом Smart Everything тощо) формує запит на розширення переліку охоронюваних об'єктів інтелектуальної власності, зміни способів правової охорони в цифровому просторі, створення сегменту цифрових послуг як різновиду об'єктів інтелектуальної власності, створення «кібервласності» (права на віртуальні об'єкти цифрового простору) [3, с.332].

Узагальнюючи ці та інші погляди науковців, логічним кроком тут є – послідовність цифровізації суспільства, як процес, за нашим визначенням, формує *людино-цифрову систему, в якій здійснюється процес передачі інформації від джерела (комунікатора) до одержувача (реципієнту), метою якої є інформаційно-комунікаційна діяльності з використанням новітніх цифрових технологій та цифрового зв'язку з додержанням цифрового права.*

З позиції же інституту інтелектуальної власності, за нашим визначенням, формується *людино-цифрове середовище, як соціум з використанням цифрових технологій, де домінують цифрові права – права людини, які полягають в праві людей на доступ, використання, створення і публікацію цифрових творів, доступ і використання комп'ютерів та інших електронних пристроїв, а також комунікаційних мереж, зокрема, до мережі інтернет.*

Формуванню людино-цифрового середовища, де інтелектуальна діяльність людини стає домінуючою, сприяє становлення та розвиток інтенсифікації сфери інтелектуальної власності України та формування інноваційно-інтелектуального середовища, з яким пов'язують непомірне підвищення рухливості дії законів попиту і пропозицій; помітно розширюється зона ризику, що вимагає від суб'єктів економічної дії гнучкості, оперативності, врахування особливостей ситуації, що швидкоплинно змінюється. Зі змінами економіки тісно пов'язане право, а економічна свідомість розвивається одночасно із свідомістю правознавчою.

Формування людино-цифрового середовища потребує нового погляду на *цифрові права людини*. За ознаками людино-цифрове середовище, з нашої позиції, розглядаємо як *реальне та віртуальне або матеріальне та відносно абстрактне середовище*, де домінують відповідні *цифрові права людини*.

Реальне або матеріальне людино-цифрове середовище спирається на цифрові права людини, які полягають в праві людей на доступ, використання, створення і публікацію цифрових творів, доступ і використання комп'ютерів та інших електронних пристроїв, які відносяться до цифро-

вих інструментів з використанням відповідних комп'ютерних програм, які охороняються як літературні твори та є об'єктом авторського права.

Віртуальне та відносно абстрактне середовище спирається на цифрові права людини, які набувають ознаки віртуальної власності. З позиції науковців, «віртуальний простір дозволяє власникові віртуальних об'єктів володіти, користуватися та розпоряджатися ними. Вони вважають, що електронні відносини у сфері віртуального простору та судову практику, варто зазначити, що на віртуальні об'єкти виникає право віртуальної власності, яке доречно розглядати як особливий вид права власності, об'єктом якого є безтілесні речі» [5, с. 54].

Віртуальне та відносно абстрактне середовище спирається на відповідні види технологічних платформ, які формуються під впливом розвитку інтелектуальної цифрової економіки та реалізують *віртуальні цифрові права людини*, як особливий вид прав, формування яких знаходиться на стадії наукового правового осмислення та визначення. До них віднесено технологічні платформи на принципах розподіленого реєстру (blockchain та ін.), Інтернет речей (Internet of Things), штучний інтелект і машинне навчання (artificial intelligence), хмарні сервіси і обчислення (cloud computing), «розумні» комплекси та пристрої (Smart Everything), аналітичні бази великих даних (Big Data), віртуальна і доповнена реальність (augmented & additive reality), умови кібербезпеки (cybersecurity), а також соціальні мережі і платформи (Telegram, Facebook), електронні сервіси, які застосовуються в найрізноманітніших сферах людської діяльності – все це створило нові умови, новий «технологічний базис» для зміни традиційних правових інститутів і їх адаптації до нових реалій технологічного існування людства – цифрової екосистеми [6, с. 183].

Зазначене свідчить, що *віртуальна власність стає основною правовою конструкцією в системі цифрової економіки інтелектуальної власності, де наявні відмінні ознаки віртуального права інтелектуальної власності по відношенню до реального права інтелектуальної власності.*

Застереженням завдання щодо формування людино-цифрового середовища, окрім забезпечення та реалізації цифрових прав людини, на думку Верлос Н. В., «необхідно розробляти і концепцію цифрових обов'язків та відповідальності за порушення цих прав. Можна погодитись із позицією О. О. Бочкова, який акцентує увагу на тому, що цифровізація загострює проблему ризиків на державному та особистісному рівнях: в галузі виробництва та використання зброї масового ураження, загрози ядерної війни, тероризму, дотримання прав власності, хакерських вторгнень та кіберзлочинності, фінансових махінацій, поширення